

Utdrag ur

STÅNGA KYRKA GOTLAND VÅRD- OCH UNDERHÅLLSPLAN 2005

Ansvariga för vård- och underhållsplanen

Inför upprättandet av denna vård- och underhållsplan för Stånga kyrka har kyrkan och kyrkogården besiktigats i oktober och november 2004 av undertecknad.

Ansvariga för vård- och underhållsplanens olika delar anges här nedan.

(Namn inom parentes anger dock att i planen endast använts där angivet besiktningsprotokoll eller åtgärdsprogram, upprättat av resp. namngiven konsult.)

Kyrkobyggnad	Arkitekt Jan Utas
Elinstallationer och åskskydd	(Elingenjör Peter Ström)
VVS-installationer	-
Kyrkogårdsmur	Arkitekt Jan Utas
Kyrkogård	Arkitekt Jan Utas
Växtlighet på kyrkogården	Kyrkogårdsingenjör Johan Arvidsson
Gravvårdar	(Stenkonservator Karl-Gustaf Eliasson)
Kalkmålningar	-
Stenarbeten	Ej utsedd
Inventarier av trä	Konservator Maria Ihrsén (Konservator Carl Henrik Eliason)
Inventarier av metall	Ej utsedd
Inventarier av sten	Ej utsedd
Textilier	(Textilkonsultfirma Lotine)
Kyrkklocka/-or	Ej utsedd
Övriga inventarier	Ej utsedd

Källförteckning

Otryckta källor

Handlingar i Riksantikvarieämbetets arkiv, ATA, Stockholm

Handlingar i Läns museet på Gotlands arkiv, Visby

Inventering av inventarierna i Stånga kyrka 1999-2000, utförd av Birgitta Lerberg m.fl.

Inventering av Stånga kyrkogård, utförd 1996 av antikvarie Torsten Gislestam, Gotlands fornsal.

Program för invändig restaurering i Stånga kyrka, upprättat 2004 av arkitekt Jan Utas, Visby.

Trädplan för Stånga kyrkogård, upprättad 2004 av trädgårdsingenjör Johan Arvidsson, Visby.

Tryckta källor

Lagerlöf-Svahnström, Gotlands kyrkor, 1991.

B G Söderberg, Gotländska kalkmålningar 1200-1400. 1971.

I Ruhr, Gotlands kyrkklockor och ringningsseder, 1985.

Gunnar och Karin Svahnström, Måleri på Gotland 1530-1830. 1989.

Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, red. Tore Johansson, 1990.

Hans Nilssøn Strelow, Cronica Guthilandorum, 1633.

Sveriges Kyrkor, Gotland bd VI:2, 1968.

Händelselista

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1000-tal	En träkyrka uppfördes sannolikt på platsen.	SvK
s. 1100-tal	Dopfunten av "Hegvald" (GK anger "omkring 1200").	SvK
t. 1200-tal	Ett romanskt absidkor byggdes (rivet 1864; GK anger "1100-talet").	SvK
1200-tal	Ett romanskt långhus samt ett torn fogades till absidkoret.	SvK
o. 1250	Det romanska tornet revs och det nuvarande tornets nedre delar uppfördes (kan ev. dock vara uppförda på 1300-talet med återanvändande av äldre byggnadsdetaljer). Det romanska långhuset förlängdes åt väster.	SvK
	Triumfkrucifixet med piedestal från "Hejnummästarens" verkstad (GK anger "från 1200-talet").	SvK
1200-tal	Alnlikaren på långhusportalens dörrblad.	SvK
1300-tal	Dubbelbänk av trä, delvis svarvad. Nu i SHM.	SvK
o. 1350	Det romanska långhuset revs och det nuvarande långhuset och tornets övre delar (fr.o.m. klockvåningen) byggdes av "Egypticus"-verkstaden.	GK, SvK
	Tornbågen och tornvalvet kom till, och tornfönstret sattes in.	SvK
Medeltid	En sakristia med pulpettak (riven 1864) uppfördes sannolikt.	SvK
1494	Gravsten i absidens golv över kyrkoherden Petrus Hegwalds.	GK
1400-tal	Kalkmålning (rest av skeppsbild) på tornkammarens N vägg. Altarskåp, numera försvunnet, varav en Kristusfigur bevarats, infogad i den nuvarande altaruppsatsen.	SvK
s. 1500-tal	En kyrkklocka inköptes från Lau kyrka.	SvK
1650	Omgjutning av kyrkklockan.	SvK
1688-91	Sakristian renoverades, kor- och absidvalven förstärktes, väggar och valv i kyrkorummet vitkalkades, nytt altarskrank.	SvK
1690	Altaruppsatsen av Burgsvikssten	GK, SvK
1691	Korbänken. En äldre predikstol omtalas.	SvK SvK
1693	Bänkinredningen tillkom till största delen.	SvK
1694	Den äldre predikstolen försågs med ett ljudtak ("Himmel").	SvK
1700	Altarskrank.	SvK

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1704	Långhustaket (faltak) sänktes och belades sannolikt med tegel.	SvK
1705	Tegel omtalas första gången på långhusets yttertak.	SvK
1707	Reparation av tornhuven ”med nya band och rier” omtalas.	SvK
1723	Predikstolen av Christian Fedder.	GK SvK
1725	Ljudluggarna (”Klockholen”) reparerades.	SvK
1726	Predikstolen, korbänken och bänkinredningen i långhuset målades av Johan Hernell.	SvK, Inskr
1728	Altaruppsatsen och triumfkrucifixet målades.	GK, SvK
1730-talet	Läktaren.	SvK
1740	Läktaren målades av Johan Hernell.	SvK
1753	Målning på absidväggen av Nils Salin.	SvK
1760	Tornhuven förnyades, varvid den övre delen gjordes åttkantig. Vindflöjel.	SvK
1768	Kyrkklockan omgjuten av Magnus Bergstedt i Karlskrona.	SvK GKR
1777	Glasfönster, sannolikt med medeltida glasmålningar, försålades.	SvK
1700-tal	Svarvad fattigstock av trä.	SvK
1802	Svåra sprickor i kor- och absidvalven noterades.	SvK
1807	Kyrkan rappades och vitkalkades ut- och invändigt. Triumfkrucifixet samt dopfunten flyttades från triumfbågen till korets norra mur resp. korets norra sida.	SvK
1825	Nya trägolv i kyrkan (”Kyrko-Golfvets förnyande”).	SvK
1841	Kyrktornet reparerades.	SvK
1860-61	Kyrkogårdsmuren lades om, de medeltida stigluckorna i S och Ö revs och nya grindar anordnades (1861).	SvK
1856	Grundmursförstärkningar av koret utfördes (ej verkningsfulla).	SvK
1864	Plantering av träd på kyrkogården.	SvK
1864-65	Det romanska koret och absiden revs och återuppfördes med 1200-talskoret som förebild, och sakristian byggdes (1864). Koret gjordes dock något bredare och längre samt något lägre än det ursprungliga, bl.a. sänktes taket ca 0,6 m. Korportalen nyhöggs till största delen och nytt portblad tillverkades. Även den nya sakristians längd utökades ca 1 m i jämförelse med den rivna. Altarbordet nyuppfördes och ett nytt altarskrank tillverkades.	SvK

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1867	Predikstolen, korbänken och bänkinredningen målades med ljusbrun färg.	SvK
1868	Långhusfönstrets masverk och mittpost förnyades (av cement) och det färgade glaset sattes in.	SvK
1871	Orgeln tillverkad av P.L. Åkerman, Stockholm. Läktaren byggdes om för orgeln. Långhusportalens stenmaterial oljades.	SvK GK ISO SvK SvK
1892	Nya dörrblad i långhus- och tornportalerna samt vindfången innanför dessa, ritade av arkitekt Gustaf Pettersson, Stockholm.	SvK
1890-tal	Tornportalens kolonnetter och baser förnyades.	SvK
1800-tal	Votivskepp, skänkt av Petter Malin.	SvK
1900	Tre av långhusportalens kolonnetter förnyades.	SvK
1907	Omfattande restaurering av tornet, då bl.a. samtliga kolonnetter med kapitäl i ljudgluggarna (utom de västra) samt kompletteringar av dessas omfattningar och masverk tillkom.	SvK
1913	Värmeinstallation (lågtrycksånga), varvid den västra delen av sakristian avskiljdes och inrättades till pannrum.	SvK ATA
1924	Den nya kyrkogården invigdes.	SvK
1927	Korets och absidens faltak (?) lades om.	ATA
1929-30	Ut- och invändig restaurering efter förslag av arkitekt Erik Fant, Stockholm:	SvK
	– Väggar och valv i kyrkorummet vitkalkades.	SvK
	– Nytt trägolv lades in i hela kyrkan.	SvK
	– Inredning och inventarier renoverades av konservator C. W. Pettersson, Stocksund.	SvK
	– Nytt altarskrank.	SvK
	– Triumfkrucifixet övermålades och återfördes till sin ursprungliga plats i triumfbågen. Ny trabesbjälke.	SvK
	– Predikstolens, korbänkens och bänkinredningens övermålning avlägsnades.	SvK
	– Lutningen på ryggarna i bänkinredningen ändrades.	SvK
	– Läktaren kortades något och målades (nuvarande målning).	SvK
	– Långhusets takstol förnyades och höjdes ca 3,5 (3,4) m till sin ursprungliga höjd, delvis med användande av äldre material. Tegeltaket byttes mot faltak.	SvK
	– Absidens spåntak byttes mot faltak.	SvK
	– Arkeologisk undersökning av den romanska kyrkans grundmurar, utförd av arkitekt Sven Brandel, Stockholm.	SvK
1953	Ny vindflöjel med äldre årtal (1706). Torntaket lades om, stommen reparerades.	SvK ATA

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1954	Elektrisk belysning installerades.	ATA
1962-63	Ut- och invändig restaurering av underhållskaraktär efter förslag av arkitekt Olle Karth, Visby:	SvK, GK
	– Väggar och valv ”skrapades, borstades och vitkalkades”.	SvK
	– Kalkmålningsrest (skepp) på tornkammarens norra vägg togs fram.	SvK
	– Bänkar, predikstol, altaruppsats och läktare tvättades och retuscherades. Konservator Erik Olsson, Sanda.	SvK
	– Triumfkrucifixet konserverades varvid de medeltida färgerna togs fram.	SvK
	– Votivskeppet renoverades.	SvK
	– Fasaderna putsades och vitkalkades (1963).	SvK
	– Långhusportalen och skulpturfriserna på södra fasaden renoverades och rengjordes samt skyddades medelst utkragning av långhustaket och blyplåtstäckningar.	SvK
	– Avvattningsanordningar (hängrännor och stuprör resp. utkastare) uppsattes under takfallen på tornet, koret och långhuset.	SvK
1969	Belysnings- och elvärmeinstallation med elcentral samt material- och städtrum i en ny läktarunderbyggnad. Bänkarna längst bak i tornrummet togs bort. Ombyggnad av orgeln.	ATA
1972	Elringning.	GKR
1983	Omläggning av klockdäcket.	ATA
1988-89	Långhusportalen och fasadrelieferna konserverades av RAÄ:s konservatorer.	GF
1991	Elektrifiering av 3 st. ljuskronor (av trä) i tornrummet.	ATA
1992	Utvändig restaurering av underhållskaraktär efter förslag av arkitekt Jan Utas, Visby. Entreprenör Byggnadshyttan på Gotland:	GF
	– Reparation av tornhuvens stomme och panel, tjärstrykning.	
	– Reparation av faltaken, tjärstrykning.	
	– Reparation av fasadputsens, kalk- och KC-avfärgning.	
	– Rengöring och reparation av fönster.	
	– Förstärkning av bjälklaget under klockdäcket.	
	– Inspektionsbryggor och belysning på vindarna.	
2005	Stormskada på tornhuv	

Förkortningar:

ATA	Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm.
GF	Gotlands fornsals arkiv.
GK	Lagerlöf-Svahnström, Gotlands kyrkor, 1991.
GKM	B G Söderberg, Gotländska kalkmålningar 1200-1400. 1971.
GKR	I Ruhr, Gotlands kyrkklockor och ringningsseder, 1985.
GKS	Gunnar och Karin Svahnström, Måleri på Gotland 1530-1830. 1989.
ISO	Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, red. Tore Johansson, 1990.
Inskr.	Inskrift i kyrkan
o.	omkring
s.	sent
SHM	Statens Historiska Museum, Stockholm.
Strelow	Hans Nilssøn Strelow, Cronica Guthilandorum, 1633.
SvK	Sveriges Kyrkor, Gotland, bd VI:2, 1968.
t.	tidigt